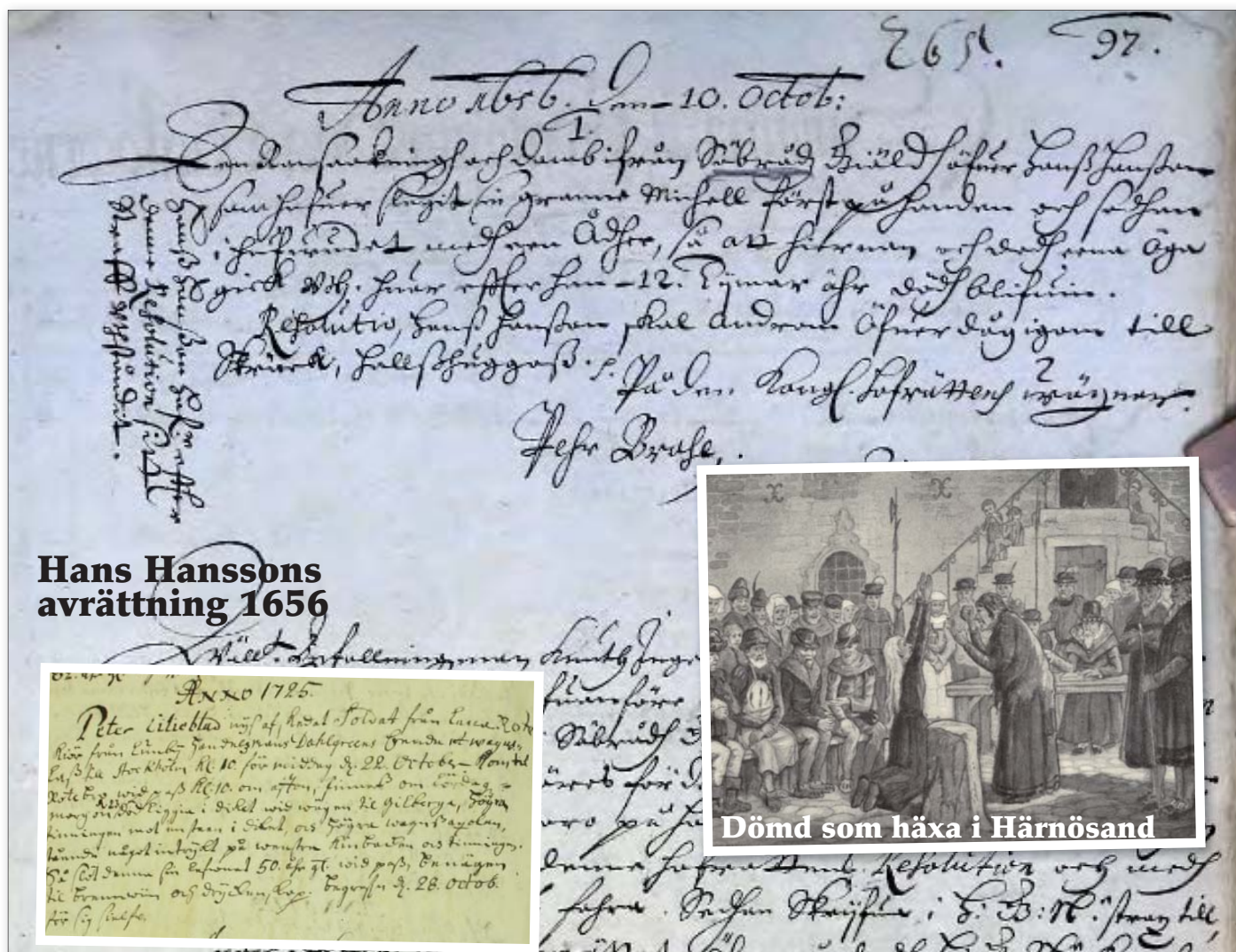

BäfverNytt

MEDLEMSBLAD FÖR HÄRNÖSANDS SLÄKTFORSKARE • ÅRGÅNG 27 • LÖSNUMMER: 20 KR • NR 1/67 • FEBRUARI 2017

**Hans Hanssons
avrättning 1656**

Dömd som häxa i Härnösand

- Skog och politik
- Fastighetsforskning
- Torparen Erik Tapper i Viksjö

BäfverNytt

Härnösands Släktforskare är en oberoende släktforskarförening ansluten till Sveriges Släktforskarförbund. Vi vänder oss i första hand till släktforskare men även lokalhistoriker, bya- och hembygdsforskare finns bland våra medlemmar. Vi har medlemsmöte en gång i månaden, med undantag för sommarmånaderna.

Vid varje möte hålls ett föredrag, oftast av en inbjuden föredragshållare. Kvällen avslutas sedan med en fikastund. Förutom våra medlemsmöten brukar vi avsluta vintersäsongen med en bussresa.

Antalet medlemmar i föreningen i december 2016, **184 betalande**.

Medlemsbladet **BäfverNytt** utkommer 3-4 gånger per år.

Styrelsen

Ordförande Jan-Ola Nordin, ordf@harnoforskare.eu
Sekreterare: Sigbritt Hamrin, sekr@harnoforskare.eu
Kassör: Sven-Arne Staflund, kassor@harnoforskare.eu
Ledamöter: Birgit Eldrot, birgit@harnoforskare.eu
 Magnus Holmqvist, magnus@harnoforskare.eu
 Yvonne Thunberg, yvonne@harnoforskare.eu

Revisorer

Seved Granberg, sammankallande
 Yngve Wik, ledamot
 Ola Eriksson, ersättare

Valberedningen

Björn Thunberg, sammank., 0611-13669, bjorn.thunberg@home.se
 Karl Einar Borg, Bergsgatan 12B, Härnösand 0611-263 28
 Gun Lundell, Skiftesvägen 20, Härnösand 0611-50 01 11

Redaktionskommittén

Jan-Ola Nordin, ansvarig utgivare
 Gunnar Sånthe, kontaktperson manus - gunnar@harnoforskare.eu
 Ola Eriksson, medlemsrepresentant - ola@harnoforskare.eu
 Tony Jonsson, redigerare

Hemsidadministratör

Tony Jonsson

Hemsida

www.harnoforskare.eu

Medlemsavgift

Enskild medlem 100 kr/år; familjemedlem 35 kr/år; studerande upp till 18 år 25 kr/år; företag/föreningar 200 kr/år.
 Avgiften betalas till Plusgiro 43 61 16-8, Härnösands Släktforskare.
 Glöm inte att ange namn, postadress och e-postadress.

Ordföranden har ordet

För nio månader sedan tillträdde en ny styrelse. Det har varit en händelserik tid. Händelserik för oss som inte har en gedigen släktforskar bakgrund. Man kan säga att en ny värld öppnats och vi har försökt anpassa vår insats utifrån det. Stöd har vi fått av mera insatta släktforskare. Målet – fortsätta föreningens goda insats för släktforskningen och utöka samarbete med övrigt föreningsliv och arkivverksamhet i kommunen har varit ledstjärnan.

Och vad har vi gjort? - När delar av förra styrelsen avgick tackades nej till gåva. Istället kunde man tänka sig att en gåva skänktes till något ändamål. Så har gjorts. Vi har skänkt ett ekonomiskt stöd till föreningen Unga släktforskare att användas för deras deltagande vid släktforskardagarna 2017.

Under hösten har vi erbjudit program som – ”Gravvandring” med Yngve Wiik, Lars Högberg och Magnus Holmqvist.

En uppskattad aktivitet i vilken många deltog. ”Föreläsning, om 1734 års lag”, av arkivarie Niklas

Wiberg. Välbesökt aktivitet kring ett ämne som skulle behöva genomgång vid ett par tillfällen. Ett samarrangemang med Landsarkivet.

Nov. gästföreläsare från Uppsala. Roland Skoglund, ordförande i Uppsala släktforskarförening. - ”Vi läser gammal handstil” – Tyskfrakturstil (prädstilen). Den som säger att släktforskning är tråkigt har inte deltagit vid Skoglunds föredrag. Bedömning från deltagarna blev – givande och lättsam presentation av ett svårt ämne. Lyssnar gärna till föredragshållaren igen. Även här samarbete med Landsarkivet.

I okt. höll Lina Marklund en kurs i Handskriftsläsning för nybörjare och Skoglund tog besökarna vidare i handskrifts världens ädla konst. Den kände härnösandsbon Örjan Leek

avslutade höstens och årets program genom att visa ett antal bildhistorier från staden i våra hjärtan – Härnösand.

Bl. a. kända personer som satt prägeln på vår stad presenterades. Grundaren av flickskolan, en stadsarkitekt, en gross-handlaren från Gotland samt olika industrier och byggande av järnväg m.m. Kvällen avslutades med kaffe, saffransbröd och pepparkakshjärtan och trevliga samtal.

En annan angenäm nyhet och händelse under hösten blev Näringslivsarkiv i Norrland (NIN) och Föreningsarkiv i Västernorrland (FV) föreläsningsserie från näringslivet i länet.

Föreläsningarna hölls i Arkivcentrum Nords lokaler på Kusthöjden och genomfördes för fullsatt lokal och blev mycket uppskattade. Här fångade man upp en ny arkivbesökare. En besökare med intresse för historia om näringslivet i Västernorrland. Arkivcheferna Daniel Nordin (NIN) och Anna Andersson (FV) har antytt att man kommer att fortsätta med föredrag på Kusthöjden till våren.

Att kulturlivet i Härnösand fortsatt blomstrar är allom känt men nu börja även viljan att sätta arkivstaden Härnösand på karta att vakna upp. Må hända blir den numera avsomnade skolstaden den uppvaknande Arkiv- och Kulturstaden. Låt oss hoppas!

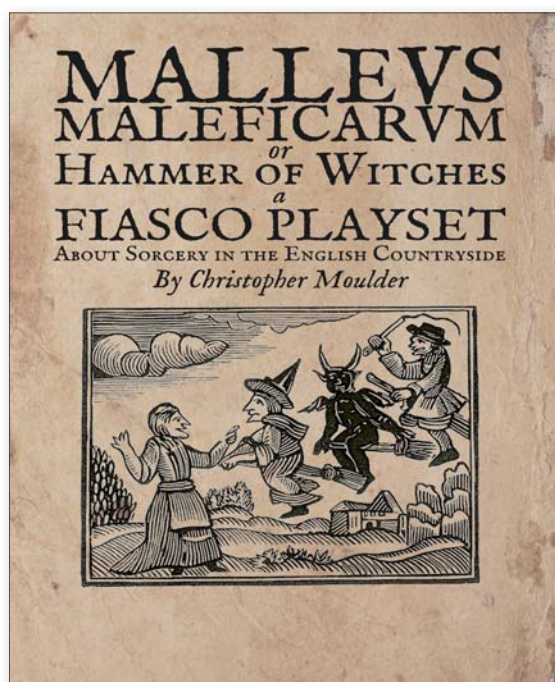
Därmed önskar jag er god fortsättning på det nya året och väl mött på arkiven. Norrland (NIN) och Riksarkivet Landsarkivet Härnösand. Även deras program har sänts ut. Vi ser fram emot en skön vår med många tillfällen att ta del av aktiviteter i vår egen arkiv- och kulturstad HÄRNÖSAND.

Jan-Ola Nordin.

Innehåll

Februari 2017

Karin Larsdotter - dömd som häxa i Härnösand

7

- 2 Medlemsinformation
- 3 **Ordföranden har ordet**
- 5 Handskriftsläsning för nybörjare
- 6 **NÅDD behöver förstärkning**
- 6 Föreningens vårprogram
- 6 **Medverkande i detta nummer**
- 7 Karin Larsdotter - dömd som häxa i Härnösand
- 10 **Läsövning #2 Markims dödbok**

Fosfatfabriken i Ljungaverk och om tungt vatten

14

- 10 **Svar på läsövning #1**
- 11 Fastighetsforskning eller ägde morfars farfar...
- 13 **Hans Hanssons avrättning 1656 i Säbrå**
- 14 Fosfatfabriken i Ljungaverk och om tungt vatten
- 16 **Skog och politik**
- 18 Erik Tapper - torparen i Viksjö
- 20 **Kallelse till årsmötet**

Handskriftsläsning för nybörjare

Sedan 2014 har Landsarkivet i Härnösand programverksamhet i form av föreläsningar, guidade visningar i arkiven, barnaktiviteter och kurser.

TEXT: LINA MARKLUND, HLA

Arrangemangen äger till största delen rum på tisdagskvällar i landsarkivets lokaler på Rosenbäckshallén i Härnösand första tisdagen i månaden.

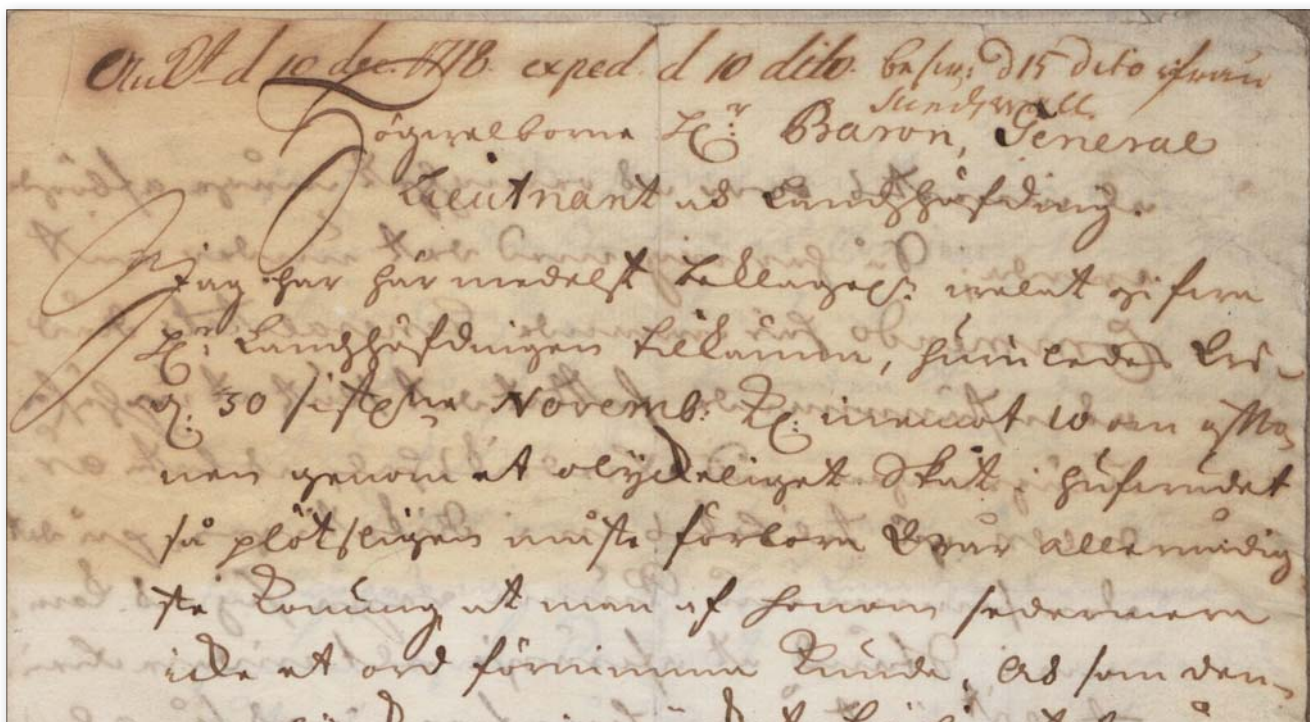
I oktober arrangerades en nybörjarkurs i handskriftsläsning. Det var ett tiotal intresserade personer som deltog. Kursens mål var att ge en första introduktion i hur man läser texter som är skrivna med den tyska stilen som användes under 1600- och 1700-talen.

Efter en inledande genomgång fick deltagarna kopior av arkivhandlingar för att träna på att tyda handskriften. Varje text gick sedan igenom gemensamt och alla frågetecken redades ut.

Eftersom intresse finns kommer kursen att ges igen tisdagen den 4 april 2017 kl. 18. Vi kommer då att fortsätta studera texter från tidigare sekler och träna på hur man ska tyda den något annorlunda skrivstilen.

Nivån kommer vid det tillfället höjas ett snäpp och texterna kommer att vara något längre. Både nybörjare och de som var med vid det förra tillfället är välkomna. För mer information om kursen eller övriga arrangemang av Landsarkivet i Härnösand titta på vår webbsida www.riksarkivet.se/harnosand. •

Detta är en del av ett brev till Landshövdingen i Gävleborg med meddelande om att kungen (Karl XII) är skjuten.

NÅDD behöver förstärkning

Sveriges dödbok, Sveriges Släktforskarförbunds kanske mest framgångsrika projekt genom tiderna, har hittills utkommit i sex upplagor.

Dödboken är en sökbar databas som getts ut på DVD-skiva och USB-minne. Den sjätte och senaste versionen innehåller uppgifter om alla som avlidit i Sverige från 1901-2013, ur myndighetsdatabaser och genom projektet ”Namn åt de döda.”

Skivan är ett oerhört uppskattat hjälpmedel för släktforskare, både i Sverige och utomlands. Även pastorsexpeditioner, skatteförvaltningar, arkiv, bibliotek och många fler har upptäckt att de har nytta av Sveriges dödbok.

Det nuvarande NÅDD-projektet ska komplettera dödboken med döda under åren 1860-1900. **Fler frivilliga krafter behövs och i stort sett hela landet behöver förstärkning.**

Gör slag i saken du också! Det finns fortfarande församlingar kvar att ”adoptera.”

För Härnösands del har i skrivande stund så behövs följande församlingar kompletteras: Härnösand 1895-1900; Stigsjö 1920-1946; Säbrå 1941-1946 och Viksjö 1898-1937.

Är du intresserad av andra församlingar i Väster-norrland så har du listan här:

<http://www.genealogi.se/soek-foersamling/y>

För andra län, byt ut ”y” till önskat län.

Vårprogram

Plats: 18.00 Olof Högbersalen, landsarkivet

21 februari - Lars Högberg - Domkyrkan då och nu (favorit i repris!).

18 mars - Släktforskningsdag - tema Sjöfolk. I samverkan med *Härnösand och Havet* samt *Härnösands Sjökaptenförening*.

28 mars - Härnösands släktforskarförenings årsmöte.

Kjell-Åke Hermansson - Det norrländska industridramat (OBS! föredraget börjar klockan 18.30).

25 april - Vad finner vi i arkiven? Personal från arkiven i Härnösand presenterar sin verksamheter.

Maj - Medlemsresa till Viksjö. Informationsutbyte med Viksjöborna.

Eventuella ändringar hittar ni på vår hemsida www.harnoforskare.eu

Vårprogram

Program för landsarkivet och NIN hittar ni på vår hemsida www.harnoforskare.eu

Medverkare i detta nummer:

- Benny Nordlander
- Lars Högberg
- Lina Marklund
- Roland Skoglund
- Ylva Stockfors
- Yvonne Thunberg
- Tony Jonsson

Karin Larsdotter - dömd som häxa i Härnösand

En berättelse i tre delar om en kvinnas grymma öde
under häxprocesserna åren 1673–1675.

TEXT: LARS HÖGBERG

Del 1. Det stora oväsendet

Trolldomsprocesserna i Sverige under åren 1668–1677 var nog det största folkmordet i historisk tid i Sverige. Och det skedde enligt gällande lag och med folkets medverkan. Tack vare vår effektiva byråkrati och protokollskrivande finns mycket bevarat om händelserna i våra arkiv, inte minst här i Härnösand. Trolldom har funnits i hela värl-

Kanske en scen ur under trolldomsprocesserna?

den sedan urminnes tid. Man har trott på en besjälad natur med makter som man måste förhålla sig till. Vissa människor har ansetts haft större förmåga att förmedla dessa makter: schamaner, präster, trollkarlar, kloka gummor. Dessa krafter lever kvar än idag, som skrock och vidskepelse. Men de framväxande monoteistiska religionerna såg dem som ett hot.

I Gamla Testamentet, som är 3000 år gammalt, står det i Moseböckerna: "En trollkona skall du inte låta leva." Under medeltiden drev den katolska kyrkan fram omfattande förföljelser. Påven Innocentius VIII:s påbud 1484 gav upphov till den sk "Häxhammarren", en hatskrift där trollkunniga kvinnor ansågs som skyldiga till alla olyckor och alltså skulle dödas. Där angavs vilka tecken som avslöjade att en kvinna var försvuren åt djävulen och orsakade "maleficium" dvs förödelse.

Det stor oväsendet startade 1668

I början av 1600-talet införlivades Mose lag om trolldom i den svenska lagstiftningen. Redan år 1635 hölls de första häxprocesserna i Ångermanland, där slutligen fem män och kvinnor från Ramsele avrättades i Säbrå.

Men den stora trolldomshysterin, "Det stora oväsendet", startade år 1668 i Dalarna. Det började som en liten rännil.

En flicka, 12-åriga Gertrud Svendsdotter från Lillhärdal, bodde hos sina farföräldrar i Älvdalen. Hon anklagades av en vallpojke att hon gått på vattnet

för att hämta getter ute på en ö. Prästen i församlingen var rädd för onda krafter och förhörde Gertrud. Förhören ledde till att Gertrud anklagade sin styvmor för att ha lärt ut trollkonster.

Sen rullade hysterin snabbt vidare. Präster och allmogen hetsade varandra. Allt fler utpekades för trolldom och man såg djävulen överallt. Häradsrätterna kallade till förhör och avkunnade domar.

Processerna spred sig vidare till Orsa och Mora, till Alfta och Arbrå, till Söderhamn och Härnösand, sedan uppför Ådalen och vidare Nolaskogs.

Kvinnorna bolade och slickade djävulen, som låg fastkedjad under festbordet

Det som var speciellt med häxprocesserna i Sverige var den stora roll som barnen spelade. Den värsta anklagelsen som riktades mot de arma oskyldiga kvinnorna var att de förde barnen till Blåkulla, där djävulen bodde.

Barnen pekade ut kvinnor

Därigenom blev de små barnen huvudvittnen och deras fantasier togs på största allvar, trots att man enligt svensk lag inte fick låta omyndiga vittna. Men här gällde det deras själar. Man trodde uppriktigt på att djävulen besatte deras själar och att de därigenom var dömda till evig förtappelse.

Det eviga livet ansågs viktigare än det eländiga jordelivet.

Häxorna använde trollkonster för att flyga med barnen till Blåkulla, som var en stor festsal där man spelade, dansade och festade på

Bjären var ett redskap som användes av häxor för trollkonster. Erik Modin skriver år 1925. Bjären tillverkas sålunda: Garnet, varav bjären skall göras, spinnes av ull under tre på varandra följande torsdagskvällar. Det spunna fördelas i nio "tottar", som färgas med var sin färg. Därav göres nu ett nystan med ett hål i och det yttersta varvet grått. En torsdags- eller midsommarnatt går den, som skall ha bjären, med nystanet till bastun, skär sig i vänstra lill-fingret, "dit blodet går från hjärtat", och droppar tre droppar blod i nystanets hål samt uttalar följande försvärjelseord (upptecknade i Multrä):

Jag har gett däg blo',
Fan ska ge däg mo',
på jola ska du för mäg klingre,
i helvete ska jag för däg brinne.

Därpå kastas nystanet över vänstra axeln ut genom bastugluggen, då det i detsamma tar liv och börjar göra tjänst. Bjären har sin bostad i sin ägarinnas ladugård, under en golvtilla, en knut eller annan plats där, och matas av henne såsom ett annat husdjur med spenvarm mjölk. Då den sätter sig i verksamhet suger den icke kon i spenarna utan på ett visst ställe å bakbenen, på "hycklen." Där ser man ej sällan röda, bara fläckar och märker därav att kon är "bjärasugen."

Bjären rullar framåt med stor fart. Den drar "bonyttan" från andras ladugårdar. Spåren efter bjären syns på dess efterlämnade "bjäradynga" på brostegen, en gulröd svamp.

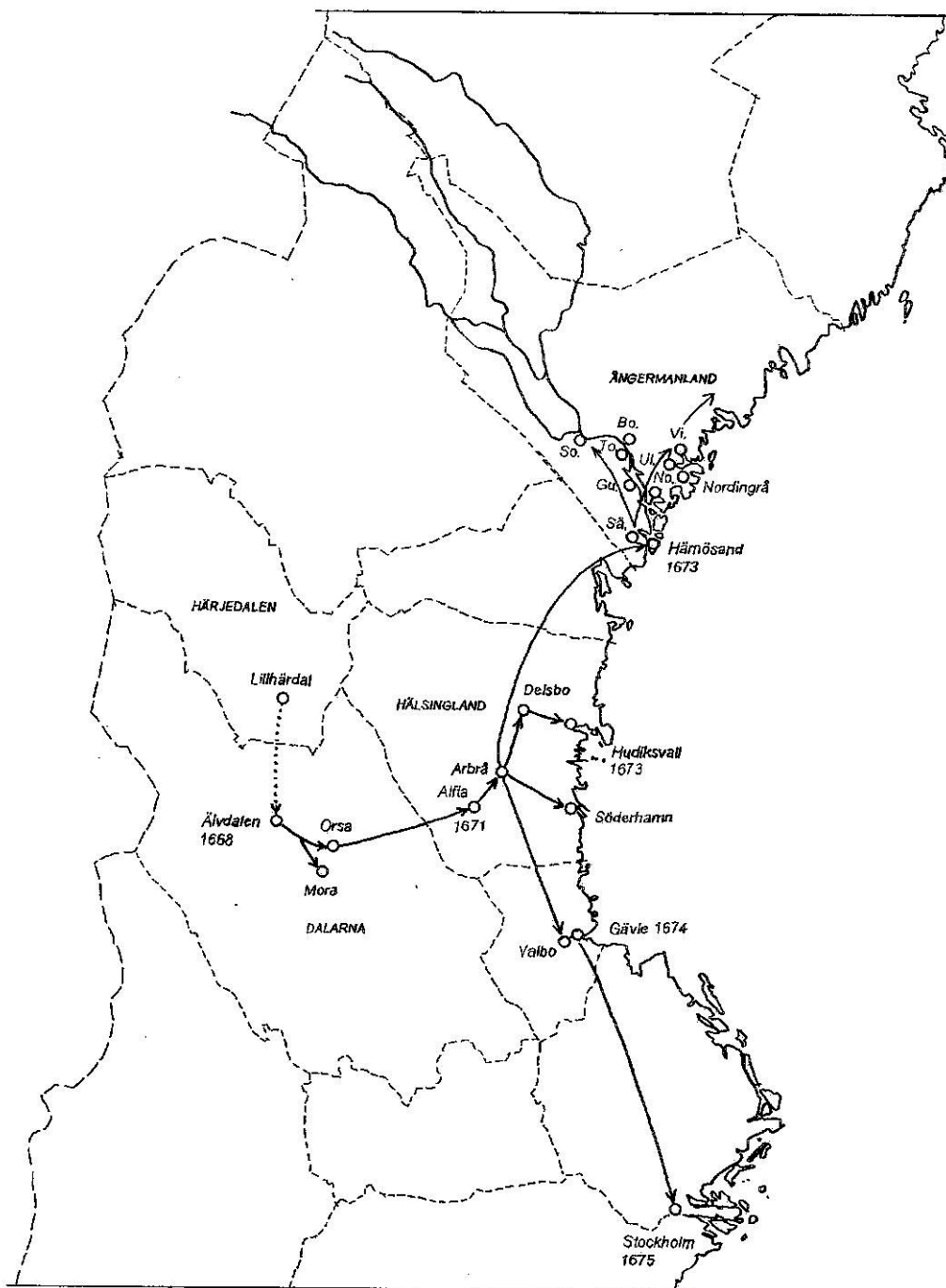
god mat. Kvinnorna bolade och slickade djävulen, som låg fastkedjad under festbordet. Barnen giftes med varandra och födde barn, som häxorna stoppade i grytor och kokade till fett att smörja sina fortskaffningsmedel med så de kunde flyga.

Det är fullkomligt otroliga berättelser som barnen övertrumfades varandra med, uppmuntra-

de av både föräldrar och präster. Barn användes t o m som sk visgossar som mot betalning pekade ut de kvinnor som de ansåg vara häxor.

På våren 1673 kommer så en gosse från Arbrå till Härnösand. Han berättar om det som utspelas nere i Hälsingland. Om häxor och Blåkulla och avrättningar. Och om aftonen måndagen den

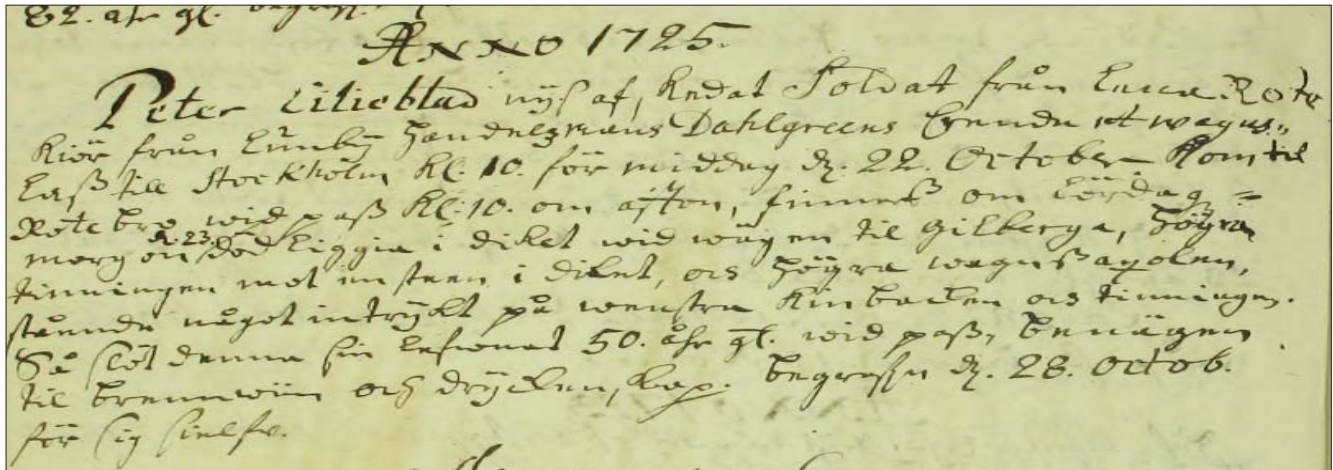
7 april 1673 drabbas Ångermanlands första offer för det stora oväsendet: pigan Karin Larsdotter. ●

"Spridningen" från Dalarna till Ångermanland och vidare till Stockholm.

Läsövning #2

Nog har de flesta av oss stött på problem i de äldre dom- och kyrkböcker och andra intressanta arkiv under sökandet efter våra förfäder. Här har ni nästa läsövning som är från Markims dödbok (1719-1789) sid. 86 och även denna gång från Roland Skoglund, Uppsala. Svaret på första läsövningen (på sidan 13), Hållnäs F:1 (1752-1861) bild 17-18 / sid 27-28 finner ni här längst ner.

Markim EI:1 (1719-1789) Bild 90 / sid 86

November
d:23
(år 1760)

Blefwo här i kyrkiogården mit emot östra kyrko=gafwelen begrafne uti en graf tilsammans nijo stycken främmande afledne personer, hwilka woro komne ifrån Ångermanlandz Skärgård, däräst the ifrån wåhr tiden Sommaren öfwer hade legat Strömingz fiskie; men nu wid åter resan uti et obeskrifweligen häftigt stormwäder d:18 October omkommo och druncknade uti Immarwik wid Ross=holm, däräst deras fiskare skuta strandade och i stycken söderslogz, hwilcken war lastad med strömming, smör och något kiött, samt några Tolfterbräder. Tijo personer hafwa omkommit, men nijo blefo igenfundne-nämbiligen Borgaren Olof Grundberg med dess hustru och 2ne dottrar ifrån Thorshälla Stad. Skiepparens och Borgarens Märten Näsbergz hustru och dotter ifrån nystbemälte stad; men Näsberg sielf har icke blifwit igenfunnen. Borgaren Jacob Norström och dess piga Catharina ifrån Strängnäs Stad. Bonden Pär Larson ifrån Arnäs Socken och Täfteå by i Ångermanland.

Fastighetsforskning eller ägde morfars farfar verkligen hela byn?

Alla har vi väl någon gång funderat över en fastighet och dess öde. Kanske har du, liksom jag, snubblat över en husgrund ute i skogen och där låtit fantasin måla upp en bild av vilket sorts hus som stått där och vem som bott där en gång.

TEXT: YLVA STOCKFORS

Kanske har du gått genom ditt kvarter mitt inne i stan och funderat på hur området såg ut innan betonghusen byggdes. Var det åkermark här? Var någon tvungen att flytta för att husen skulle kunna byggas?

Kanske har du hört familjeskrönan om hur morfars farfar ägde hela byn och sedan delade ut fastigheterna, en efter en, till sina åtta barn för att sedan dö utfattig. Kan det verkligen vara sant?

För många förblir dessa funderingar bara funderingar, men för andra blir det en nyfiken längtan efter information som inte går att värja sig mot. I de fallen är det tur att vi har arkiven! Jag ska här kortfattat beskriva hur du kan gå tillväga för att ta reda på historien kring en viss fastighet, oavsett om det är din egen fastighet eller ett ödehus i skogen som ingen längre känner ägaren till. (För att undvika förvirring så vill jag här förtydliga att jag med fastighet menar markområdet och inte

huset i sig.)

För att ta reda på en fastighets historia är det enklast att utgå från fastighetsbeteckningen och därigenom sedan ta reda på ägarhistoriken. När ägarhistoriken är fastställd är det lättare att hitta mer information om fastigheten i fråga, exempelvis vilka som bott på fastigheten, skatteuppgifter med mera.

Fastighetsbeteckningen är idag unik för respektive fastighet och ändras inte, även om det styckas av eller tillförs mark. Beteckningen i dess nuvarande form med ortnamn och ett nummer (exempelvis Johannedal 8:2) blev standard 1909.

Innan dess kunde fastigheterna benämnas med bynamn och hemmantal (exempelvis Västanbäck 1/8), vilket angav hur stor skatteandel som skulle betalas från fastigheten. Om två fastigheter i byn skulle betala lika stor skatteandel kunde de därför benämnas på samma sätt, vilket kan ställa till det för den som forskar. För att följa en fastighet

bakåt i tiden är det därför bra att hålla koll på ägarna och ta ett steg i taget för att inte blanda ihop fastigheterna.

Ett av de vanligaste ställena att hitta fastighetsbeteckningen och ägaruppgifter är i köpebrev och lagfarter. En lagfart är ett bevis på att någon förvärvat en fastighet.

Idag hanteras detta av Inskrivningsmyndigheten som sedan 2008 är en del av Lantmäteriet, men fram till 1971 skötte inskrivningen av fastigheter av domstolarna. Först var det de ordinarie domstolarna som hanterade lagfarterna men 1933 inrättades särskilda inskrivningsdomare som tog över uppgiften.

Om du inte har koll på fastighetsbeteckningen på den fastighet du söker information om kan du behöva göra ett besök på ett lantmäterikontor. Där kan de hjälpa till med att lista ut vilken fastighet det rör sig om genom att exempelvis be dig peka ut fastigheten på en karta. På lantmäterikontoret kan du även få ett

utdrag ur fastighetsregistret för den fastighet du är intresserad av.

Det innehåller information om vem som äger fastigheten, vem som var den förra ägaren, hur fastigheten förvärvats (t.ex. genom köp, arv eller gåva) och när detta skett. Dessutom innehåller registret information om vilka servitut – alltså vilka rättigheter och skyldigheter – som är kopplade till fastigheten.

Fastighetsregistret är idag helt digitalt och finns sedan 1999 enbart i datoriserad form. För att komma åt information som är äldre än så är det nödvändigt att gå till fastighets- eller lagfartsböckerna. Fastighetsböckerna (1933-1999) är

Ylva Stockfors från föreläsningen på landsarkivet den 12 november.
Foto: Åke Johansson.

relativt överskådliga och enkla att förstå medan lagfartsböckerna (1875-1933) är rörigare och inte så överskådligt upplagda, vilket gör att det kan ta lite tid att hitta rätt.

För att komma längre tillbaka i en fastighets historia än vad lagfartsböckerna täcker så är det domstolarnas småprotokoll som gäller. Nu är det inte så att småprotokollen är mindre än andra protokoll utan det är ett samlingsnamn på vissa typer av rättsärenden, däribland fastighetsärenden, som ordnades i egna volymer istället för bland domstolarnas andra protokoll.

Något som kan krångla till det i forskningskedjan är att det innan 1876 inte var obligatoriskt att söka lagfart för en fastighet om den förvärvats genom arv. Detta gör att det kan saknas information om detta i domstolarnas arkiv och då är det istället andra arkiv, till exempel bouppteckningar

och folkbokföring, som kan bidra med information. När du fått fram information om ägarna till fastigheten är det dags att gå vidare. Hur såg fastigheten ut? Hur stor var den? Fanns det skog till? Kan ett av bostadshusen ha flyttats till platsen under senare tid?

Finns det en ritning som visar hur husen såg ut från början? Mycket av den informationen går att ta reda på genom att kombinera information från olika arkiv. Kanske behöver du besöka både kommunarkivet, Landsarkivet och Lantmäteriet innan du fått fram all information du vill ha.

Här har de som bor i Härnösand med omnejd en stor fördel jämfört med resten av Sveriges befolkning. Det är nämligen så att Lantmäteriet har deponerat sitt arkiv hos Landsarkivet i Härnösand (HLA), vilket gör att det på Arkivcentrum Nord (ACN) finns en forskardator som har tillgång till Lantmäteriets material och som gör det möjligt att på ett enkelt sätt själv kunna söka fram kartor och liknande för en viss fastighet.

HLA förvarar också lagfarts- och fastighetsböcker från hela landet, vilket gör att de är vana att hitta fastigheter i arkiven och kan komma med bra tips på hur du kan gå vidare om du kört fast.

Jag hoppas nu att du lärt dig något nytt eller att du åtminstone blivit inspirerad till att börja fastighetsforskning. Tänk om din morfars farfar ägde en hel by?

Lycka till!

Ylva Stockfors, Arkivarie och arkivpedagog Riksarkivet, Landsarkivet i Härnösand. •

Hans Hanssons avrättning 1656 i Säbrå gäld

Hemskheter! Med stor kraft slog Hans Hansson ihjäl sin granne Mickjel så att hjärnan och ena öga for ut. Själva tingsprotokollet före Svea Hovrätts utslag har undertecknad inte haft möjlighet att titta närmare på, inte heller var någonstans dessa båda grannar bodde. Kanske någon läsare har tillgång till material att forska vidare och kan sprida lite ljus kring detta hemska dåd till nästa nummer?

TEXT: TONY JONSSON

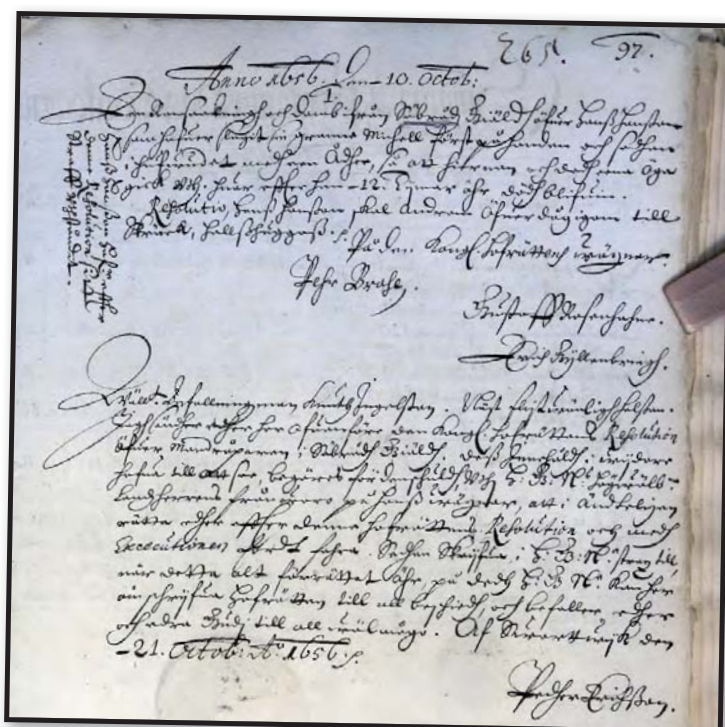
” Anno 1656 den 10 Octob: Een Ransaakningh och domb ifrån Säbrådz Giäldh öfuer Hanss Hansson som hafuer slagit sin granne Michell först på handen och sedhan i hufwudet medh een Ådher, så att hiernan och dedh eena öga gick uth; huar effter han 12 Tijmar ähr dödth bliuin.

RESOLUTIO: Hanss Hansson skal androm öfuerdägigom till Skräck, hallshuggass.

På den Kongl. Hofrättens wägnar. Pehr Brahe - Gustaff Rosenhahne - Erich Gyllenbringh.

Hanss Hansson haf:r effter denna Resolution sitt Straff uthståndit.

Wäll:t befallningzman Knuthj Ingelson. Näst flijt wänligh helssan. Jagh sändher edher her ofuanföre den Kongl. Hofrättens Resolution öfuer Mandråparen i Säbrådth Giäldh dess Innehåldh. Wijdare hafua till att see, begäres för denschuldth, uthj H: K: M:s högwälb:ne Landzherrens frånwaro på hanss wägnar, att i ändteligen Executionen fordt fahra. Sedhan Skrijua i H: K: H:n strax till, när detta alt

Svea Hovrätt - Advokatfiskalen Gävleborgs län EXle:3137
(1655-1656) Bild 2890 / sid 265.

förrättat ähgr, på dedh H: K: M:r kan her om schrijfua Hofrätten till all beschiedh, och befaller edher och edra Gudj till all wälmågo. Af Swartwijk den 21 Octob: :o 1656. Pedher Erichsson.” •

Fosfatfabriken i Ljungaverk och om tungt vatten

Föredrag hållet 13 okt. vid Arkivcentrum Nord, Kusthöjden. Ulf Sundholm berättar om fosfatfabriken i Ljungaverk och om tungt vatten.

TEXT: YVONNE THUNBERG

Först lite information hämtat ur Sundholms visningsmaterial. ”Kärnkraften i Sverige”; text från en monter om ”Tungt Vatten” i Tekniska Museum i Stockholm och ”Så ofarlig kärnkraften troddes vara efter kriget?”

Här kan man bl.a. läsa följande: Sverige har stora urantillgångar och var en tidig kärnkraftsaktör. 1945 beslutade regeringen att ett atomenergi-program skall inledas och att företaget AB Atomenergi skulle grundas. En reaktor skulle byggas – i Stockholms innerstad.

Allt från kraftverk till köksmaskiner skulle inom en snar framtid vara atomdrivna. Man såg också framför sig bestrålade atomtulpaner och hur radioaktiviteten skulle kunna användas för att finna orsakerna till psykiska problem.

Genom det uppvärma kylvatten från kärnkraftverken kunde badsäsongen i havet och förlängas med flera månader. 1979 sker olyckan vid kärnkraftverket Three Mile Island, nära Harrisburg i USA. 1980 hölls en folkomröstning i Sverige om kärnkraftens framtid. Resultatet – man beslutar i riksdagen

att kärnkraften skulle vara avvecklad till 2010. 2009 var man beredd att ompröva beslutet och tillåta att nya kärnkraftsverk vilket skedde genom riksdagsbeslut juni 2010. Världen har levt med hotet om kärnvapenkrig sedan 1950-talet.

1968 tecknades ett icke-spridningsavtal där de flesta kärnkraftsproducerande länder förband sig att förhindra vidare spridning av kärnvapen.

Föredragshållaren Ulf Sundholm har skrivit böckerna om Fosfatbolagets fabriks historia i Ljungaverk och Fosfatbolaget i Ljungaverk under andra världskriget.

Han berättade om utvinning av tungvatten, den syntetiska gummifabriken och kort om Cyklon-B under andra världskriget i Ljungaverk. Nyligen visades den norska serien Kampen om tungvattnet i SVT. Det sabotage som 1943 utfördes mot fabriken i Rjukan av norska commandosoldater har av många utpekats som en avgörande faktor under det andra världskriget.

I och med att produktionen av tungt vatten saboterades sattes även stopp för Hitlers förberedelser på att utveckla en atombomb.

Vissa påståenden gör gällande att kärnvapenprogrammet nedprioriterades först 1944. Åter andra menar att programmet var ganska långt framskridet och att man även genomfört provsprängningar. Här råder alltså olika meningar.

Sundholm tar i sina böcker upp sensationella uppgifter, om allt visar sig stämma. Uppgifterna har han grävt fram ur främst Stockholms Superfosfat Fabriksaktiebolags företagsarkiv rörande verksam-

heten i Ljungaverk. Han har i flera år på eget initiativ forskat om företagens historia och kommit fram till att det, i samarbete med svenska staten, både utvecklade tungtvatten och sålde det till tyskarna.

Om Fosfatbolaget

1871 Grundades Stockholm Super Fabriks Aktiebolaget i huvudsak för att framställa Kalkkväve till jordbruket och även Salpetersyra till bl.a. delägaren Lars Johan Hiertas Stearinfabrik på Liljeholmen.

Dir. Oscar Carlsson var intresserad av klorater och explosiva produkter. Han hade patent på den första skaksäkra dynamiten Carlsonit som

godkändes och fick transporteras i bl.a.

tågtransporter. Fosfatbolagets historia

har gått i explositetens tecken. Syntetiskt gummi har också tillverkats i samma fabrik. I Ljungaverk har det

framtagits många nya produkter

som ännu idag finns i dagligt

bruk. 5 okt. 1944 några

minuter efter kl. 14.00

sprängdes delar av fabri-

ken och människor

både skadades och dog.

Hur explosionen utlös-

tes förblev ett mysteri-

um. Fabriken lades ner

efter kriget.

Ulf Sundholm avslu-

tade med att berätta om den flaska med tungt vatten

som bevaras på Näringslivsarkivet på Kusthöjden.

Flaskans innehåll är kanske de allra sista bevarade

D2O från andra världskriget.

Det kan också vara så att dessa deciliter är världens

äldsta D2O som finns bevarad. Ljungaverk i

Ånge kommun omnämns Ibland vara svensk kemi-

industris vagg. •

Kanske det sista bevarade D2O från andra världskriget?
Foto: Jeff Sundholm, 2013.

Skog och politik

Den 29 september var det dags för ny arkivaktivitet i Härnösand.

Näringslivsarkiv i Norrland (NIN) och Föreningsarkivet i Västernorrland (FV) genomför försök med föredrag och aktiviteter på dagtid. Båda arkiven finns på Kusthöjden - Arkivcentrum Nord, i Härnösand.

TEXT: **YVONNE THUNBERG**

Hos NIN finner man historisk dokumentation från norrländska företag och norrländskt näringsliv, spännande material från 500 års norrländsk näringslivshistoria. Arkiv från järnbruk, sågverk, verkstäder, fabriker, varv, manufakturverksamhet, tidningar, tryckerier,

målerier, åkerier och mycket mer. FV – här förvaras föreningarnas handlingar och skrifter som är av stort intresse för vår historiska helhetssyn. FV:s verksamhet kan delas upp i tre huvudgrupper – insamla arkivalier, vårda och ordna dem och slutligen på bästa sätt nå ut till forskarna med materialet.

29 september - första föredraget och arkivchefen vid NIN Daniel Nordin hälsade besökarna i en fullsatt lokal välkomna.

Höstprogrammet startade med - ”Skog och politik, några aspekter på industrialiseringen av Ångermanland.” Föredragshållare Erik Nydahl, Post. dr. i Histo-

ria vid Mittuniversitetet, ger först en kort presentation av det RJ-finansierat forskningsprojekt som pågår vid Mittuniversitet under 2014-2018. Skogsmarknad som ligger till grund för projektet är västra Ångermanland och östra Jämtland och den centrala frågeställningen är att kartlägga och förklara vad som påverkat skogsmarknaden och lett fram till en omfattande omfördelning av jord- och skogsägande i dessa områden under perioden 1850-1910.

Bolagens skogsköp upphör

Skogen och lagstiftningen - Jordreformer - här nämns bl.a. avvittring (avslutad i Ångermanland 1869). En insatts för att skapa förutsättningar för nybyggen och en ökad jordbruksproduktion. Avvittringen innebar att norrländska hemman tilldelades skogsområden med äganderätt.

1903 – nya skogsvårdslagen inrättades med hänsyn till återväxten, bl.a. innebärande en återväxtskyldighet men med avsaknad av skydd för avverkning av ung skog. Vi hör om nybyggesväsendet, laga skifte och hemmansklyvningar/avsöndringar.

Skogslagstiftning som t.ex. 1866 – utsyningsvång för nybyggen. 1889 – förbud mot långa avverkningsrätter. 1903 – den första skogsvårdslagen och 1906 – bolagsförbudslagen (Norrländska förbudslagen) antas. Bolagens skogsköp i norra Sverige upphör i stort sett i ett slag. Enskilda personer kan fortfarande köpa skogsmark i hela landet.

Baggböleriet – Baggböle en by drygt en halvmil nordväst om Umeå. Byn ligger vid Umeäl-

vens norra strand och växte fram under 1500-talet. När firman James Dickson & Co på 1800-talet sökte nya verksamheter att utveckla hittades ett sågverk i Baggböle. Sågen hade problem att få fram tillräckligt med råvara. Baggbölesågen hade rätt att förädla ett visst antal timmer från kronans skog. Bönderna sålde stora mängder timmer till sågen. Var sågverksägarna medvetna om hur bönderna kommit över skogen? Det var vad statens

Det gör bolagsarkiven till en självklar resurs såväl för yrkeshistoriker som för lokalhistoriker och släktforskare

process mot Baggböle gick ut på. Ingen vinnare fanns i processerna. Staten kunde inte hävda sin rätt till kronoskogen. Bönderna framstod som utnyttjande och ärelösa. Sågverken utnyttjade värjemålseden för att klara sig ur en situation som framstod som direkt omoralisk.

Norrlands industrihistoria är framför allt en historia om människorna. Många av dessa möter vi i bolagsarkiven: som ägare, som förmän, som arbetare och som leverantörer av varor och tjänster. Ett mycket stort antal individer från vitt skilda samhällsklasser har genom sina liv och arbeten gjort avtryck i bolagens handlingar. Det gör bolagsarkiven till en självklar resurs såväl för yrkeshistoriker som för lokalhistoriker och släktforskare.

Vad kan man hitta i arkiven?

Skogsinspektorn Israel Matsson,

född 1831 i Fjällsjö sn., var verksam som uppköpare av skog och skogsfastigheter i västra Ångermanland och östra Jämtland under 1800-talets andra hälft. I föredraget framgår hur hans liv har kunnat kartläggas med hjälp av handlingar ur gamla sågverksbolagen Kramfors och Strömnäs arkiv (idag i SCA:s arkiv i Timrå). Bl.a. har man funnit ett telegram och ett brev som Matsson sänder till sin uppdragsgivare Carl Kjellberg jr. 22 resp. 23 dec. 1882. Telegrammet lyder "Hemkommen väl! Affären fick en annan vändning än jag kunde ana, men skogen är väl vårdad." I brevet den 23 dec. får Kjellberg en grundligare information om hur affären förlöpt. Man förstår att Matsson blivit tvungen

betala mer för skogen än vad som var tänkt och han beklagar för det. Han avslutar brevet med att önska Kjellberg en fridfull jul. Det här handlade om "Hacksjö-affären 1887".

Vad kan man hitta i bolagsarkiv? – protokoll och verksamhetsberättelser, räkenskaper, inkommande och utgående korrespondens, ämnesordnade handlingar och div. förteckningar och listor. Slutligen fick vi ta del av råd och tips hur man går tillväga för att forska i bolagsarkiv om man vill söka efter släktingar eller skriva lokalhistoria.

Ett mycket intressant och väl framfört föredrag som samtliga åhörare uppskattade.

En lyckad uppstart på en ny arkivaktivitet på Arkivcentrum Nord. ●

Erik Tappers stuga i Billen, Viksjö.
Foto: Benny Nordlander, Viksjö.

Erik Tapper - torparen i Viksjö

Han var född i Handog i Lits församling i Jämtland 1829. Han var en son till nybyggaren Per Andersson Ljung i Handog född 1791 och hustrun Carin Olsdotter född 1792.

TEXT: BENNY NORDLANDER

Efter ett hårt och strävsamt liv på nybygget i Handog så flyttade familjen till Viksjö 1844 och fadern Per Ljung blev då torpare i Villola. 1851 blev han bonde i Käckelbäcken. Han övertog där en gård av Ifvar Persson som flyttade till Västanå.

Erik bodde hemma och hjälpte till och hette då Ljung i efternamn. Han kommer att bli bekant med en piga från Abborråsen i Graninge församling vid

namn Margareta Andersdotter som var född 1829. Han kommer att träffa henne genom familjen Tetting i Käckelbäcken. Tycker uppstår och dom gifte sig 1856 och samma år tog Erik namnet Tapper. Ett gammalt soldatnamn. Han övertog även gården då i Käckelbäcken av sin far. Dom fick 3 barn här.

Erik hade pratat ihop sig med svågern Johan Petter Tetting att flytta till Hammerdal i Jämtland och det gjorde båda familjerna 1860. Dom blev då

bosatt där i Hallen. Tetting blev bonde och Tapper torpare. Här fick Tapper och hustrun 7 barn. Efter 1866 flyttade familjen till Graninge där dom fick ett barn 1870. Båda familjerna återkom till Viksjö och 1871 blev Erik torpare här i Neavita. Här övertog han Dunders torpet av Johannes Lidén.

Torpet låg mellan Viksjö ån och Skansen. Erik blir bara verksam här ett tag. Han hinner i.a. f. att bygga en stor loge en bit ovanför på Henrikssons gård. Fastigheten i Neavita hade en gammal fäbodvall ovanför Käckelbäcksmön som kallades för Vackerbacken.

Dit flyttar familjen och Tapper blev skriven som torpare där. Ägare av Vackerbacken var då var Mattias Forslund på Högmyrsvedjan. Forslund köpte fäbodvallen 1864 av bröderna Isac och Erik Nilsson i Neavita men bodde aldrig där men byggde upp torpet.

Mellan 1861-66 så avled 6 barn i unga år men 5 barn i Tappers familjen blev vuxna och började flytta hemifrån. 1886 flyttar Erik, hustrun och sonen Anders August född 1870 till Billen. Här blev han torpare på Ivar Haléns hemmanet. Här avled Erik Tapper 1887 i en ålder av 58 år. 3 barn gifte sig och emigrerade till Nordamerika 1881-82. Sonen Anders August som var yngst hade kontakt med

sina syskon och 1889 emigrerade även han. 1891 kommer änkan Margareta att sälja torpet till en brorson till Tapper som hette Per Olof Lindgren född 1860. Här kommer senare Gunnar Berggren att bo och det kallas än idag för Tappers torpet. 1891 emigrerar även änkan Margareta Andersdotter till Nordamerika. Då till sin dotter Catharina i Grass Lake Township i Minnesota född 1857. Catharina blev gift 1881 med Per Erik Persson från Fors i Jämtland född 1853. Här i Grass Lake så avled Margareta Andersdotter 1912 hos dottern.

Sonen Anders August skulle ha hamnat i trubbel i Nordamerika enligt sägnen i Viksjö. Det talades om att han skulle ha blivit lynchad och avrättad där för ett brott. Dottern Catharina och Per Persson fick ett barnbarn 1917 som hette Wesley Artur Kleinkutt.

Han stred i andra världskriget och stupade den 28/7 1944 i St. Claire i Normandie i Frankrike. Slakten blev i alla fall stor i Amerika och även i Kanada. I Viksjö blev en dotter kvar som hette Ingrid Elisabeth Tapper född 1859. Hon gifte sig 1880 med Jonas Forslund på Högmyrsvedjan född 1858. Dom fick många barn även dom. Ett foto finns med på Tappers Logen i Neavita och på den gamla stugan i Billen. ●

Han skulle ha blivit lynchad och avrättad där

Erik Tappers loge i Billen, Viksjö.

Foto: Benny Nordlander, Viksjö.

B Föreningspost

Avs: Härnösands Släktforskare
c/o Sven-Arne Staffund
Västra Ringvägen 132
871 42 Härnösand

Kallelse till årsmöte

Föreningens medlemmar kallas till årsmöte
tisdag den 28 mars klockan 18.00.

Mittnordensalen, Landsarkivet, Härnösand.

Därefter kl. 18.30 - Kjell-Åke Hermansson och
Det norrländska industridramat.

Styrelsen

FJÄRRVÄRME | VATTEN | ELNÄT | ÅTERVINNING | BIOGAS | VINDKRAFT

Vi bidrar till ett
ekonomiskt,
socialt och
ekologiskt hållbart
Härnösand.

För alla generationer.

**HÄRNÖSAND
ENERGI & MILJÖ**

– Du kan lita på oss!

www.hemab.se